

Vojin Vidanović¹¹³
Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Beogradu

UTICAJ ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NACIJA I NJENIH AGENCIJA NA KONCEPT SOCIJALNOG RAZVOJA

Apstrakt

Savremeni koncepti socijalnog razvoja nastali su uporedo sa proširenjem delovanja organizacije Ujedinjenih nacija koja se, pored očuvanja svetskog mira, poslednjih decenija zalaže i za smanjenje ekonomskih i socijalnih nejednakosti između razvijenih i nerazvijenih zemalja sveta. To podrazumeva da se o prioritetima socijalnog razvoja ne odlučuje samo na nacionalnom nivou, odnosno napušta se tradicionalno načelo odlučivanja o isključivo nacionalno vođenom socijalnom razvoju. Ovakva orijentacija je otelotvorena u stvaranju veoma uticajnih međunarodnih organizacija i agencija među kojima svakako najveći značaj i ulogu ima Organizacija ujedinjenih nacija i njene specijalizovane organizacije sa nadnacionalnim predznakom. Ovakav pristup doprineo je afirmaciji socijalnog razvoja kao nezaobilaznog faktora u doprinosu poboljšanju života u najnerazvijenijim delovima sveta i svim sferama ljudske egzistencije.

Ključne reči: Organizacija Ujedinjenih nacija, specijalizovane agencije OUN, globalizacija, socijalni razvoj, održivi socijalni razvoj

UVOD

Savremena shvatanja i definicije posebno ističu da socijalni razvoj, kao deo društvenog razvoja, obuhvata promene koje se odnose na poboljšanje kvaliteta života ljudi, stvaranje mogućnosti za zadovoljavanje, unapređenje i bogaćenje

raznovrsnih i univerzalnih ljudskih potreba, podizanje nivoa socijalne sigurnosti građana, poboljšanje uslova produkcije i reprodukcije života, kao i prevenciju socijalnih problema.¹¹⁴

Iz navedenih razloga proizlazi da su, na globalnom nivou, ideje savremenog socijalnog razvoja nastale kao rezultat traženja mogućnosti za razrešenje ekonomskih, političkih i socijalnih protivrečnosti savremenog sveta, a posebno zemalja u razvoju. U tom kontekstu socijalni razvoj obuhvata program socijalnih promena, prevencije i prevazilaženja socijalnih problema na osnovu koncepcija humanog razvoja, integralnog socijalnog i ekonomskog razvoja i održivog razvoja.

Ovakav pristup teoriji i praksi globalnog socijalnog razvoja zasniva se na dva važna uslova: prvi je prihvatanje promena i uviđanje da se taj dinamski proces stalno odvija u svakoj zajednici, i u svako vreme, dok je drugi uslov mogućnost da ljudi mogu odlučno da utiču na sopstvenu društvenu sudbinu.

To se posebno odnosi na period druge polovine prošlog veka koji karakteriše istinska težnja najvećeg broja nerazvijenih zemalja ka socijalnom razvoju koji treba da obezbedi zadovoljenje potreba ljudi u važnim sferama života i smanji postojeće društvene tenzije. Ovakav pristup proizlazi iz činjenice da ekonomski problemi nerazvijenih zemalja prate i izuzetno veliki socijalni problemi: glad, pothranjenost, visoka smrtnost, nepismenost, nezaposlenost, zdravstvena ugroženost, siromaštvo i beda, koji koče i usporavaju ekonomsko-socijalni razvoj. Iskustva realizacije neposrednih programa pokazuju da se palijativnim merama ne mogu postići značajniji rezultati, kako u socijalnoj, tako i u ekonomskoj sferi, te da ekonomski razvoj i izlazak iz nerazvijenosti nije moguć bez uvažavanja socijalnih komponenti.

Zbog složenosti problema koji su obuhvaćeni socijalnim razvojem, kao i specifičnosti savremenih nacionalnih i međunarodnih problema koji se javljaju u procesu tranzicije i globalizacije poslednjih godina, uočava se povećan interes Ujedinjenih nacija i njenih specijalizovanih agencija ne samo za teorijskim proučavanjem već i za implementacijom različitih koncepcija koje se odnose na socijalni razvoj.

Iako ne postoje univerzalne zakonitosti društvenog razvoja, niti jedinstvene i univerzalne formule razvoja, savremene društvene nauke raspolazu dovoljnim saznanjima o pravilnostima i zakonitostima društvenog kretanja, koja mogu služiti za projektovanje i izvođenje društvenih promena i na međunarodnom planu. Najvažnije promene u radu međunarodnih organizacija usledile su u pogledu njihove programske orijentacije, jer su, pored klasične brige za sprečavanje ratnih sukoba među narodima, najveću pažnju posvetile unapređenju ekonom-

114 Mira Lakićević, A. Gavrilović, *Socijalni razvoj i planiranje*, FPN, Beograd, 2008, str. 22.

skog i socijalnog razvoja i smanjenju jaza između razvijenog i nerazvijenog dela sveta.

Kako je u navedenom procesu organizacija Ujedinjenih nacija odigrala najvažniju ulogu, ovoj organizaciji i njenim specijalizovanim agencijama posvetiće se posebna pažnja.

ULOGA ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NACIJA

Iako pojam socijalnog razvoja ima relativno dugu tradiciju, nesumnjivo je da je savremena koncepcija socijalnog razvoja definisana krajem šezdesetih godina 20. veka, kada je u okviru raznih institucija Organizacije ujedinjenih nacija (OUN) ukazano na neophodnost uporednog, integralnog ekonomskog i socijalnog razvoja nerazvijenih zemalja u cilju saniranja nagomilanih i akutnih socijalnih problema i bržeg izlaska iz opšte nerazvijenosti.¹¹⁵ Posebno se naglašava da socijalni razvoj obuhvata društveno definisane ciljeve za određeni vremenski period, određivanje sredstava koja su na raspolaganju društvu kako bi se ostvarili ti ciljevi, kao i korelacija između ciljeva i sredstava, na jednoj, i faktora i objektivnih uslova.

U okviru ove orijentacije dominiraju sledeća pitanja: borba za unapređenje humanog razvoja, smanjenje nezaposlenosti i siromaštva, smanjenje regionalnih razlika, pomoć za vreme prirodnih i socijalnih katastrofa, a naročito sprečavanje bolesti koje su često rezultat loših socijalnih i materijalnih uslova života. U navedenom kontekstu, posebno su važna nastojanja za unapređenje brige o deci, kao i za razvoj i zaštitu ljudskih prava i sloboda. Takođe, u programima OUN sve je prisutnija briga za zaštitu životne sredine, kao i kontrolisanja posledica neadekvatnog korišćenja prirodnih resursa, što dovodi do ekonomske stagnacije, siromaštva i zagađenja životne sredine.

U tom smislu, sve je izraženija orijentacija OUN ka razradi veoma aktuelnog koncepta „održivog razvoja“ koji promovise ostvarivanje dugoročnih socijalnih ciljeva uz uravnoteženu potrošnju resursa, ekološku svest i promociju savremenih ekoloških standarda.

U periodu kada se povećao broj članica OUN planiranje privrednog razvoja postaje sve značajnija tema rada jer je „privredno planiranje, prilagođeno specifičnim uslovima i potrebama svake zemlje u razvoju, jedan od glavnih preduslova njenog brzog ekonomskog i društvenog razvoja“¹¹⁶. Zato prve rezolucije OUN o razvoju pozivaju na „hitnu potrebu manje razvijenih zemalja da

115 M. Lakićević, A. Gavrilović, *Socijalni razvoj i planiranje*, FPN, Beograd, 2008, str. 7.

116 Rezolucija GS OUN o planiranju ekonomskog razvoja, br. 1939, 1963.

postave i sprovede nacionalne, sveobuhvatne i celovite planove razvoja, kako bi izgradile svoja društva u skladu sa svojim potrebama“. Istovremeno, UN su preduzele aktivnosti da se koordiniraju nacionalni i međunarodni naponi u pravcu bržeg napretka zemalja u razvoju. Tako su UN, osim tehničke pomoći, počele da pružaju i neposrednu pomoć u sferi planiranja, upućivanjem eksperata, kao i slanjem mirovnih misija u ugroženim područjima usled ratnih sukoba. Ovakvim aktivnostima UN su potvrdile potrebu i neophodnost planiranja privrednog i socijalnog razvoja u tzv. „zemljama u razvoju“.

Uzimajući sve navedeno u obzir, može se zaključiti da su OUN do sada imale veoma značajnu ulogu u promociji najvažnijih principa socijalnog razvoja, zasnovanog na bazičnim vrednostima negovanja ljudskih sloboda, dostojanstva i pravde. Izvorište svega navedenog možemo naći u najvažnijim deklaracijama OUN, kao i zaključcima međunarodnih konferencija i neposrednom angažovanju specijalizovanih odbora i agencija.

Radi jasnijeg sagledavanja uloge OUN na planu socijalnog razvoja, ukratko će se analizirati relevantni dokumenti Ujedinjenih nacija koji su izvršili uticaj, a i sada utiču na globalni socijalni razvoj, kao što su: deklaracije i povelja OUN, kao i delatnost specijalizovanih organizacija i agencija.

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Analizom sadržaja Deklaracije o ljudskim pravima (1948)¹¹⁷ nesumnjivo se može utvrditi da se u njoj, po prvi put na globalnom nivou, ističe potreba razvoja socijalnih i ekonomskih prava, što se konkretizuje kroz aktivnosti kao što su: dostupnost obrazovanja, zdravstvene zaštite, političke participacije, stvaranje uslova za odgovarajući životni standard, uključujući i pravo na slobodu, ličnu sigurnost i dostojanstvo. Kao što se može zaključiti, deklaracija sadrži popis osnovnih prava svakog čoveka bez obzira na boju kože, pol, jezik, veru, političko ili drugo uverenje, nacionalno ili socijalno poreklo. Ljudska prava se ističu kao „prirodna prava“ koja pripadaju ljudima jednostavno zato što su ljudska bića.

Prava se najčešće razvrstavaju u tri kategorije:

- Građanska i politička prava;
- Ekonomska i socijalna prava;
- Pravo na zdravu životnu sredinu, kulturna prava i prava na razvoj.

Deklaracija je značajna jer je, pored prvog dela u kome se iznose građanska i politička prava, uključila i socijalna prava kao što su: socijalno osiguranje, rad,

117 Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima GS OUN, 1948.

slobodan izbor zanimanja, pravične uslove rada, zaštitu od nezaposlenosti, sindikalno udruživanje, odmor, ograničenje radnog vremena i povremeni plaćeni odmor, odgovarajući životni standard, zdravstvenu zaštitu, školovanje, učešće u kulturnom životu zajednice.

Univerzalna deklaracija o pravima čoveka postala je civilizacijska tekovina, obaveza država da poštuju njene odredbe i prihvaćena u svetskom javnom mnjenju kao polazište za ocenu položaja ljudi svuda u svetu.

DEKLARACIJA O SOCIJALNOM RAZVOJU

Prihvatajući ovakve smernice, Organizacija ujedinenih nacija je 1969. godine donela Deklaraciju o socijalnom progresu i razvoju, u kojoj je najpotpunije određeno značenje pojma socijalnog razvoja. Iz te deklaracije proizlazi da je cilj socijalnog razvoja stalno povećavanje materijalnog i duhovnog životnog standarda svih članova društva, koje se može ostvariti produktivnim zapošljavanjem, poboljšavanjem ishrane, podizanjem zdravstvenog standarda, stepena obrazovanja i kulture, obezbeđivanjem odgovarajućih stambenih uslova, kao i socijalnim osiguranjem i socijalnom zaštitom naročito najugroženijih kategorija društva kao što su deca, majke, omladina, ostarela i invalidna lica.¹¹⁸

Jedna od definicija razvoja zajednice nastala u okrilju UN na najbolji način odražava suštinu i ključne principe ovog pristupa: „Termin razvoj zajednice ušao je u međunarodnu upotrebu da bi označio proces preko koga se objedinjuju naponi ljudi i vladajućih struktura sa ciljem da se ekonomski, socijalni i kulturni uslovi zajednice integrišu u život nacije i da se na taj način omogući pun nacionalni progres“.

Deklaracija o socijalnom progresu i razvoju ističe da je cilj socijalnog napretka i razvoja neprestan porast materijalnih i duhovnih životnih standarda svih članova društva, u skladu sa ljudskim pravima i osnovnom slobodom. U ovoj deklaraciji se spominje i planiranje socijalnog razvoja kao deo globalnog planiranja razvoja uopšte. Socijalnom razvoju daje se primat u odnosu na sve druge vrste razvoja.

Deklaracija o socijalnom progresu i napretku ističe sledeća prava i principe:

- Nacionalna nezavisnost bazirana na pravima ljudi da samostalno odlučuju;
- Princip nemešanja u unutrašnje državne poslove;
- Poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta svake države;

118 Deklaracija o socijalnom razvoju i napretku GS OUN br. 2542,1969.

- Trajni suverenitet za svaku naciju na osnovu njenog prirodnog bogatstva i izvora;
- Pravo na odgovornost države i svake nacije i ljudi da slobodno odlučuju o svojim ciljevima socijalnog razvoja, da postave svoje prioritete i da, u skladu sa principima Povelje UN, odluče o sredstvima i metodama svog razvoja bez ikakvog spoljašnjeg uticaja;
- Miroljubiva koegzistencija, mir, prijateljske veze i saradnja među državama, bez obzira na razlike u njihovom društvenom, ekonomskom i političkom sistemu.

Danas se smatra da Deklaracija predstavlja suštinski osnov razvoja teorije i prakse socijalnog razvoja, a uspostavlja i suštinsku osnovu za kasnije relevantne dokumente OUN o ovoj tematici. Može se reći da ova deklaracija predstavlja jasan izraz globalne potrebe za pozitivnom promenom, kako u smislu razvoja nacija, članova OUN, tako i u stvaranju novih i jednakih odnosa među nacijama. Njen značaj je što predstavlja sažetak mnogih do tada usvojenih deklaracija OUN sa zajedničkim ciljem socijalnog razvoja kao zajedničkim imeniteljem i praktičnim izrazom težnji za poštovanje ljudskih prava i iskorenjivanje svih oblika diskriminacije individua i društvenih grupa.¹¹⁹

MEĐUNARODNI PAKT O EKONOMSKIM, SOCIJALNIM I KULTURNIM PRAVIMA ČOVEKA

Organizacija ujedinjenih nacija permanentno nastoji da operacionalizuje sopstvene akcione planove kako bi se stvorile čvršće obaveze svih zemalja članica, koje se odnose na zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba, odnosno brige za unapređenje politike socijalnog razvoja. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima čoveka, za razliku od deklaracija, usmeren je na to da se stvore čvršće obaveze država koje su ga ratifikovale da zadovolje osnovne potrebe svakog čoveka: za hranom, vodom, zaposlenjem, pravo na socijalno obezbeđenje, dostojan životni standard, pravo na zdravlje, posebnu zaštitu majki i dece, prava hendikepiranih lica i drugo. Takođe, ističu se i pravo učešća u kulturnom životu, pravo da se uživa u blagodetima naučnog napretka i pravo da se koristi zaštita moralnih i materijalnih interesa koji proističu iz bilo kojeg naučnog, književnog ili umetničkog proizvoda čiji je tvorac čovek.¹²⁰

119 Dragan Kočović, *Socijalna politika*, 2007, FPN, str. 108–109.

120 Drenka Vuković, „Socijalna sigurnost i socijalna prava“, Čigoja, Beograd, 2005, str. 36–37.

Na taj način, socijalni razvoj je povezan sa participativnim pristupima u svim vrstama socijalnih interesa i zahteva veštine u međuljudskim i grupnim komunikacijama. Tako su, na primer, organizacije za samopomoć značajni mehanizmi socijalnog razvoja, pošto razvijaju veštine za međuljudske odnose.

Ideje i praksa socijalnog razvoja (i posebno socijalnog razvoja zajednica) predstavljaju, u izvesnom smislu, reakciju na pre naglašavanje značaja ekonomskog razvoja i naročito uloge tržišnih mehanizama u prevazilaženju socijalnih problema i protivurečnosti. Većina koncepcija o socijalnom razvoju naglašava potrebu za ravnotežom između ekonomskog i socijalnog razvoja i za povezivanjem socijalnih i ekonomskih ciljeva. Posebno se to odnosi na ideje održivog razvoja.

U cilju povećanja ekonomskog i socijalnog razvoja izvesno je da je neophodan takav pristup u kome se obezbeđuje da ekonomski razvoj bude od direktne koristi za socijalno blagostanje, kao što se moraju osmišljavati aktivnosti socijalnog razvoja od koristi za ekonomski razvoj.

KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA

Konvencija o pravima deteta UN, iz 1989. godine, najznačajniji je međunarodni dokument, kojim se štite prava deteta i postavljaju standardi u ovoj oblasti. Ratifikovale su je gotovo sve članice OUN. Konvencija se bazira na uverenju da su sva ljudska prava međusobno povezana i uzajamno zavisna, pa se sadržina prava utvrđenih ovom konvencijom može označiti kao „obezbeđenje, zaštita, participacija i prevencija“. Pravo na obezbeđenje odnosi se na prava deteta na život i razvoj, ime i državljanstvo, da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje, pravo na očuvanje identiteta, na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Prava na participaciju obuhvataju građanska i politička prava i slobode. Prava na zaštitu odnose se na zaštitu deteta od svake fizičke, seksualne i psihološke eksploatacije. Prava na prevenciju odnose se na obavezu država-članica Konvencije da preduzmu sve mere koje su potrebne da bi se sprečio svaki postupak štetan za dete.¹²¹

Od svog donošenja, Konvencija o pravima deteta postala je osnova za delovanje UNICEF-a (specijalizovane agencije za zaštitu i promociju prava deteta) u pojedinačnim zemljama, uključujući i Srbiju. Konvencija predstavlja značajno dostignuće u pogledu razvoja i jačanja međunarodnog prava u oblasti razvoja deteta. U ovom dokumentu su, na jednom mestu, obuhvaćena sva ljudska prava koja se priznaju nekoj posebnoj grupi ljudi, što je novina u međunarodnom

121 Konvencija o pravima deteta GS OUN 1989, Njujork.

pravu. Zahvaljujući tome, Konvencija je postala najvažniji međunarodni ugovor o pravima deteta, a svi drugi međunarodni ugovori o ljudskim pravima, čije su pojedine odredbe posvećene pravima deteta, supsidijarni su oslonac.

Osim što je prvi međunarodni dokument koji obuhvata sva ljudska prava u odnosu na decu, Konvencija je inovativna pošto uspostavlja neka nova i izazovna prava, kao što su pravo deteta da izrazi svoje mišljenje i pravo deteta žrtve svih oblika eksploatacije na fizički i psihološki tretman i integraciju. Konvencija je prvi međunarodni dokument koji prepoznaje ulogu nevladinih organizacija u zaštiti i uživanju prava deteta uopšte, osnovno sredstvo za promociju i zaštitu deteta na međunarodnom i nacionalnom nivou.¹²²

Pored toga, Konvencija je uticala na dalji razvoj međunarodnog prava kao i na čitav niz važnih međunarodnih procesa kao što su svetski kongresi, samiti i drugi sastanci na kojima su donete važne političke odluke u vezi sa pravima deteta. Konvencija je dala podsticaj velikom razvoju i aktivnosti civilnog društva koje igra suštinski važnu ulogu u ostvarivanju prava deteta. Međutim, ono što je svakako najvažnije zahvaljujući Konvenciji, u svim državama potpisnicama napravljen je značajan napredak u uvođenju mera za ostvarivanje prava deteta.

Poseban značaj Konvencija ima u nastojanju da prava dece i omladine spadaju u socijalna prava, a integralni je deo strategija socijalnog razvoja koja decu posmatra kao budućnost svake nacije, što se može videti i iz odredbi Milenijum-ske deklaracije i drugih dokumenata značajnih za savremeni socijalni razvoj.

GLOBALNI SAMITI O SOCIJALNOM RAZVOJU

Prvi svetski samit za socijalni razvoj, održan 1995. u organizaciji Instituta UN za socijalni razvoj, bio je najveći sastanak lidera (oko 180 zemalja) na kome se raspravljalo o životu ljudi, socijalnim problemima sa kojima se svet suočava, sa ciljem da se socijalna slika sveta poboljša u budućnosti, da se poveća stopa zaposlenosti, kvalitet života i socijalni razvoj podigne na viši nivo.¹²³ Deklaracija za socijalni razvoj i Program akcija borbe protiv siromaštva, usvojeni na ovom samitu, stavljaju potrebe ljudi u centar razvoja i međunarodne saradnje, kao i pomoć razvoju nerazvijenih zemalja – otpisivanjem duga najsiromašnijim zemljama, pomoć u ostvarivanju zdravstvene zaštite i obrazovanju stanovništva i detaljno definišu načine na koje će se obaveze iz Deklaracije primeniti u praksi.

Za razliku od uobičajenih formulacija prethodnih dokumenata UN u kojima su se naglašavale preporuke, principi i slično, u Deklaraciji za socijalni

122 N. Vučković-Šahović (ur.), *Prava deteta u međunarodnim dokumentima*, Zaštitnik građana, Beograd, 2011, str. 8.

123 Sajt prvog Samita iz 1995, <http://www.iisd.ca/wssd95.html> (pristupljeno: 20. aprila 2012)

razvoj izričito i konkretno se precizno razrađuju obaveze učesnica samita i svetske zajednice.

Drugi svetski samit o socijalnom razvoju održan je u Ženevi, 2000. godine, kao specijalna sednica Generalne skupštine UN, pod nazivom „Ženeva 2000“. I na njemu su predložene nove inicijative za ispunjavanje ciljeva postavljenih u Kopenhagenskoj deklaraciji i programu akcije.¹²⁴

Milenijumski samit održan je 2000. u Njujorku. Doneta je Milenijumska deklaracija koja uključuje važne Milenijumske ciljeve razvoja (MCR). Kao jedan od zaključaka istaknuta je neophodnost izgradnje mehanizma kojim će se preispitivati socijalne posledice ekonomskih procesa.

Treći svetski samit o socijalnom razvoju održan je 2005. godine. Ujedinjene nacije Samit opisuju kao „najveći skup svetskih lidera u istoriji“ i „životnu prilika za donošenje smelijih odluka u oblastima razvoja, bezbednosti, ljudskih prava i reforme Ujedinjenih nacija“. Raspravljano je o uspesima u realizaciji MCR u periodu do 2005. godine, a sve prisutne članice, uključujući i Srbiju, obavezale su se da će ih realizovati do 2015. godine¹²⁵.

MILENIJUMSKI SAMIT OUN

Od svih do sada navedenih međunarodnih skupova, najvažniji je tzv. „Milenijumski samit“ održan u Njujorku 2000. godine (svetska konferencija o soc. razvoju), jer predstavlja siže rada svih prethodnih konferencija i praktičnu sublimaciju principa razvoja u najvažnije ciljeve i strategiju koja je danas poznata kao Milenijumski ciljevi.

Milenijumski ciljevi razvoja OUN usvojeni su kao smernice razvoja u svim zemljama koje streme ka stvaranju uslova za poboljšanje životnih i radnih uslova, odnosno zadovoljenje potreba ljudi. Može se reći da će se razvoj zemalja članica OUN na globalnom nivou meriti i postignućem u ispunjenju ovih ciljeva¹²⁶. U tom smislu, Milenijumski ciljevi OUN se mogu posmatrati i u kontekstu globalnog razvoja.

Milenijumski ciljevi razvoja Ujedinjenih nacija predviđaju globalni plan socijalnog razvoja do 2015, koji za cilj ima¹²⁷:

124 Sajt samita Ženeva 2000, <http://social.un.org/index/Home/Geneva2000.aspx> (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

125 E. Vajs, *Svetski samit o socijalnom razvoju*, čas. Socijalna politika i socijalni rad, Beograd, 1–2/96, str. 44.

126 UN Milenijumski projekat, www.unmilleniumproject.org (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

127 Millenium Development Goals Indicators, <http://mdgs.un.org/> (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

- Prepoloviti stopu siromaštva ukupnog stanovništva i iskoreniti glad;
- Postići univerzalnost osnovnog obrazovanja;
- Promovisati jednakost među polovima i dati veća prava ženama;
- Smanjiti smrtnost dece;
- Poboljšati materijalno zdravlje;
- Raditi na prevenciji HIV/SIDE, tuberkuloze i ostalih bolesti;
- Osigurati održivost prirodne sredine;
- Razviti globalno partnerstvo za razvoj.

Milenijumska deklaracija direktno je uticala na planove zemalja potpisnica, uključujući i Srbiju, posebno u kratkoročnim i srednjoročnim planovima za period do 2015. godine. U procesu realizacije Milenijumskih ciljeva naročito je značajan samit održan 2010. u Njujorku koji je za cilj imao analizu realizacije i ubrzanje napretka ka ostvarenju Milenijumskih ciljeva razvoja, uključujući detaljan pregled analize postignuća, najboljih praksi, prepreka i izazova tzv. „učenja konkretnih strategija iz akcije“. Cilj Samita je bio i povezivanje Milenijumskih ciljeva razvoja sa dogovorenom međunarodnom agendom razvoja radi stvaranja sinergije među različitim razvojnim ciljevima i potrebe za integriranim pristupom u postizanju istih.

Zbog ambiciozno postavljenih programa organizacije za zaštitu ljudskih prava često kritikuju koncept Milenijumskih ciljeva, jer nije dovoljno istaknuta veza između postavljenih ciljeva, potrebne materijalne osnove i ostvarivanja ljudskih prava. Kritičari Milenijumskih ciljeva smatraju da su oni velikim delom neostvarivi jer su određeni regionu poput supsaharske Afrike toliko nerazvijeni da bez obimne međunarodne pomoći ne mogu postići željene promene.¹²⁸

Druga primedba je da međunarodne organizacije nemaju direktan uticaj na način na koji će se ovi ciljevi realizovati unutar nacionalnih sistema jer su kapaciteti i uloga države znatno umanjeni neoliberalnom ekonomijom i globalizacijom. Međutim, uprkos ovoj kritici jasno je da su Milenijumski ciljevi razvoja usmereni ka ostvarenju univerzalnosti ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava jer se stvara povoljna klima za njihovu realizaciju.

To se najbolje uočava iz „Izveštaja o realizaciji Milenijumskih ciljeva razvoja“¹²⁹, koji je objavio Program OUN za razvoj (UNDP) 2010. g. kao kritičku analizu postignuća na polovini predviđenog perioda realizacije ciljeva. U izveštaju se navodi da su rezultati realizacije Milenijumskih ciljeva razvoja u regionima

128 Millenium Development Goals Report 2010, OUN, Njujork.

129 B. Morvaridi, *Social Justice and development*, Palgrave Macmillan, Njujork, 2008, str. 102–104.

široj sveti nejednaki, međutim, napredak je postignut i u regionima u kojima su izazovi najveći (supsaharska Afrika i drugi nerazvijeni delovi sveta). Rezultati koji su postignuti u uspešnijim slučajevima pokazuju da je napredak moguć, ali je potreban dodatni napor da bi se ciljevi u potpunosti postigli do 2015.

Na globalnom planu, kao postignuća se ističu:

- Proporcija ljudi koji žive u ekstremnom siromaštvu je od 1990. do 2004. pala sa trećine na manje od jedne petine. Ukoliko se trend održi, osnovni cilj smanjenja siromaštva će biti ostvaren. Posebno se ističe da je broj siromašnih u supsaharskom regionu opao za 6% od 2000, ali i da ovaj region najviše kasni u ostvarenju Milenijumskih ciljeva razvoja, odnosno da je potrebno uložiti dodatne napore i sredstva;
- U navedenim regionima pristup osnovnom školstvu je poboljšana sa 80% u 1991. na 88% 2005, a najveći deo napretka ostvaren je posle 1999;
- Došlo je do poboljšanja u političkoj participaciji žena;
- Dečija smrtnost globalno opada, iako je još uvek veliki problem;
- Poboljšala se kontrola širenja malarije.

Poslednji izveštaji UN o humanom razvoju upozoravaju da uspeh u postizanju Milenijumskih ciljeva razvoja kod najsiromašnijih zemalja ne može zavistiti isključivo od njihovih slabih ekonomija i malih razvojnih mogućnosti. Razvijene zemlje treba u potpunosti da ispune data obećanja o zvaničnoj razvojnoj pomoći od 0,7% BDP do 2015. Takođe, grupa od osam najrazvijenih zemalja G8 poziva se da ispuni svoje obećanje, dato 2005, da će do 2010. duplirati pomoć Africi, kao i obećanje zemalja EU da će do 2015. alocirati 0,7% BDP-a za razvojnu pomoć.¹³⁰

Deo strateške analize postignuća Milenijumskih ciljeva razvoja je da su, ako se oni i dalje žele postići u zadatom roku, neophodne povećane finansijske investicije u razvoj, ali i inovativni programi i politike koji za cilj imaju ukupan razvoj, tako da se ekonomska i društvena transformacija međusobno uslovljavaju. Zaključak je da su ciljevi razvoja još uvek dostizni, ali da je potrebno prevazići prepreke u njihovom ostvarivanju.

AGENCIJE OUN RELEVANTNE ZA SOCIJALNI RAZVOJ

U planiranju razvoja, UN su se angažovale na dva načina: neposredno i posredno. Neposredno, preko Programa UN za razvoj (UNDP), kojim se finan-

130 *Human Development Report 2007, Fighting climate change: Human solidarity in divided world UNDP, Njujork, 2007.*

sira više projekata iz planiranja razvoja zemalja Afrike, Azije, Latinske Amerike. Osim toga, upućuje se veći broj stručnjaka za planiranje razvoja, koji se angažuju u koncipiranju nacionalnih planova. Posredno, UN su se angažovale formiranjem Komiteta i centara za planiranje razvoja, kao i osnivanjem fonda UN za finansiranje aktivnosti u oblasti planiranja razvoja. Međutim, više značajnih tela OUN uključeno je u ukupne procese postavljanja ciljeva, planiranja i realizacije programa razvoja.

PROGRAM UN ZA RAZVOJ

Među brojnim agencijama i organizacionim telima OUN, za socijalni razvoj i planiranje najvažniji je Program UN za razvoj koji je angažovan na ostvarivanju sledećih razvojnih ciljeva: pomaže UN da postanu snažna i kohezivna sila za održivi ljudski razvoj, usmerava svoja sredstva na niz ciljeva zajedničkih za održivi ljudski razvoj, kao što su uklanjanje siromaštva, obnavljanje okoline, otvaranje radih mesta i napredak za žene, ojačava međunarodnu saradnju za održivi ljudski razvoj i služi kao značajno sredstvo za njegovo ostvarivanje.¹³¹ Da bi izvršio projekte i programe razvoja koje podržava, UNDP koristi nacionalne tehničke kapacitete zemalja u razvoju, kao i ekspertizu preko 30 međunarodnih i regionalnih agencija i nevladinih organizacija. U centru aktivnosti UNDP-a su ljudi, a ciljevi se fokusiraju na šest prioriteta: uklanjanje siromaštva i razvoj, okolina i prirodni resursi, razvoj upravljanja, tehnička saradnja među zemljama u razvoju, prenos i adaptacija tehnologija i uključivanje žena u razvoj. Preduzetništvo se promovise kao sredstvo za pospešivanje zaposlenja i smanjenje siromaštva. Povećavaju se i zahtevi za pomoć u području dobrog upravljanja i ljudskih prava.

EKONOMSKO-SOCIJALNI SAVET

Značajan organ UN je Ekonomsko-socijalni savet. Pod njegovim (formalnim) pokroviteljstvom nalaze se institucije kao što su: Međunarodna agencija za atomsku energiju, Svetska trgovinska organizacija, Organizacija za zabranu hemijskog oružja, Svetska turistička organizacija i dr. Njihov osnovni cilj je podsticanje sprovođenja deklaracija i razvojnih ciljeva OUN, kao i koordinacija rada 14 specijalizovanih agencija i komisija, uključujući i pet globalnih „regionalnih“ komisija.

131 UNDP www.undp.org (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

Savet prima izveštaje od svih UN fondova i programa i služi kao centralni forum za diskusiju o međunarodnim ekonomskim i socijalnim pitanjima, kao i za formulisane preporuke koje se daju članicama OUN. Njegova odgovornost se tiče¹³²:

- Promocije višeg standarda života, zaposlenosti i ekonomskog napretka;
- Identifikovanja rešenja za međunarodne probleme;
- Posredovanja u međunarodnoj, kulturnoj i obrazovnoj saradnji;
- Ohrabivanja univerzalnog poštovanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda.

Pored svega navedenog, poseban zadatak Ekonomsko-socijalnog saveta jeste da inicira studije i izveštaje po svim navedenim pitanjima i asistira u pripremi glavnih međunarodnih konferencija u ekonomskoj i socijalnoj oblasti, ali i koordinira realizaciju aktivnosti i dokumenata koji se donose na značajnim globalnim skupovima. Sa ovako širokim ovlašćenjima Ekonomsko-socijalnog saveta raspolaže preko 70% ljudskih i finansijskih resursa čitavog sistema OUN.

Kako bi se ostvarili široko postavljeni ciljevi Ekonomsko-socijalni savet saraduje sa predstavnicima nauke, biznis sektora, kao i sa velikim brojem nevladinih organizacija.

CENTAR ZA PLANIRANJE, PROJEKTOVANJE I POLITIKU RAZVOJA

Najveći značaj u odnosu na globalno rešavanje socijalnog problema, u okviru UN, ima Centar za planiranje, projektovanje i politiku razvoja, koji je u stvari operativna institucija Komiteta za planiranje razvoja. Eksperti OUN su istakli da ekonomski i socijalni razvoj u zemljama u razvoju ide takvim pravcem koji vodi porastu socijalnih nejednakosti i zaoštavanju već postojećih problema, pre svega, zbog sve većih disproporcija u raspodeli dohotka među grupama stanovništva, neadekvatne agrarne politike, populacione politike, politike u oblasti školstva i prosvetavanja masa, itd.

Pod uticajem ovih inicijativa prihvaćen je stav da zemlje u razvoju treba da primene takvu metodologiju i sistem planiranja koji bi bio sveobuhvatan i koji bi obuhvatio planove razvoja socijalnog sektora (društvene službe, odnosno službe društvenog standarda).

Dve osnovne ideje vodilje rada Centra za planiranje, projektovanje i politiku razvoja jesu da svako ljudsko biće ima pravo na dostojan život i da svi ljudi

132 Ekonomsko-socijalni savet OUN, www.un.org/en/ecosoc/ (pristupljeno: 20. aprila 2012)

imaju pravo na jednako učešće u odlukama koje utiču na njihov život. Izazov istraživanja je u personalizovanju ovih vrednosti, ali i u odgovoru na situaciju i stepen njihovog ignorisanja u pojedinim društvima, što je najvažniji zadatak „Odeljenja za održivi razvoj“.¹³³

Neposredno angažovanje OUN na području socijalnog planiranja u zemljama u razvoju vrši se putem finansiranja izgradnje planiranih objekata, kao i slanjem stručnjaka za izradu, reviziju i sprovođenje nacionalnih planova. Stručnjaci OUN, takođe, obučavaju tehničko osoblje i planere iz zemalja u razvoju, kako bi sami mogli da izvršavaju zadatke koji im se postavljaju u vezi sa planiranjem.

Pored tela OUN, značajnu ulogu u ostvarivanju planiranja razvoja i socijalnog planiranja imaju i Međunarodna organizacija rada, Svetska banka i Međunarodni monetarni fond koji u sopstvenim dokumentima, planovima i izveštajima razrađuju koncepcije socijalnog razvoja koje su u saglasnosti sa ciljevima iznetim u dokumentima Organizacije ujedinjenih nacija.

ZAKLJUČAK

Iz svega što je navedeno u prethodnoj analizi, najvažniji zaključak jeste da je neophodno proces socijalnog razvoja analizirati u svetlu globalizacije, odnosno sve većeg uticaja posebno Ujedinjenih nacija i njenih specijalizovanih agencija. U takvim međunarodnim okolnostima ipak je zadržana autonomija nacionalnih programa socijalne politike i socijalnog razvoja, ali su Ujedinjene nacije tokom poslednjih decenija uticale, i danas utiču, na: osnaživanje i poštovanje ljudskih prava, prava dece, smanjenje siromaštva, razvoj nedovoljno razvijenih područja, kao i zaštitu manjinskih, ugroženih i marginalizovanih grupa. Detaljnija analiza uticaja OUN na socijalni razvoj u našoj zemlji nesumnjivo pokazuje značajan pomak posebno u praćenju socijalnih indikatora na osnovu kojih se planiraju programi socijalnog razvoja i njihova implementacija u svim sferama ljudskog života. Pored saradnje sa državnim organima i vladama pojedinih zemalja, u značajnoj meri je povećan uticaj nevladinih organizacija koje su svojim kadrovskim potencijalima, kao i korišćenjem međunarodnih iskustava, učinile programe socijalnog razvoja prihvatljivim i održivim i u onim oblastima koje su decenijama bile zapostavljene.

133 UN Division for sustainable development, www.un.org/esa/dsd/ (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

LITERATURA

- Baklely J. E., Bradshaw, T., *Planning local development – Theory and Practice*, SAGE Publications, London, New Delhi, 2002.
- Čekerevac A., *Uporedna i međunarodna socijalna politika*, Savez društava socijalnih radnika Srbije, Beograd, 1999.
- First United Nations Decade for Eradication of Poverty*, Rezolucija GS OUN 51/178, New York, 16. decembar 1996.
- Human Development Report 2007, Fighting climate change: Human solidarity in divided world UNDP*, New York, 2007.
- Izveštaj o humanom razvoju Srbije 2008 – Regionalna saradnja* (ur. Jelica Minić), Program ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) Srbija, Beograd, 2008.
- Kočović D., *Socijalna politika*, drugo izdanje, FPN, Beograd, 2007.
- Lakićević M., Gavrilović, A., *Socijalni razvoj i planiranje*, FPN, Beograd, 2008.
- Millenium Development Goals Report 2010*, UNDP, New York, 2010.
- Morvaridi B., *Social Justice and development*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- Vajs E., *Svetski samit o socijalnom razvoju*, čas. Socijalna politika i socijalni rad, Beograd, 1–2/96, str. 44, 1996.
- Vidanović V., *Socijalni razvoj Srbije u procesu tranzicije*, doktorska disertacija, FPN, Beograd, 2012. (odbranjena 12.03.2012)
- Vučković-Šahović, N. (ur.), *Prava deteta u međunarodnim dokumentima*, Zaštitnik građana, Beograd, 2011.
- Vuković D., *Socijalna sigurnost*, FPN, Beograd, 2009.

INTERNET RESURSI

UNDP

www.undp.org (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

Odeljenje UN za održivi socijalni razvoj

www.un.org/esa/dsd/ (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

Ekonomsko-socijalni savet OUN

www.un.org/en/ecosoc/

Sajt Samita za socijalni razvoj 1995

<http://www.iisd.ca/wssd95.html> (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

Sajt samita Ženeva 2000

<http://social.un.org/index/Home/Geneva2000.aspx> (Pristupljeno: 20. aprila 2012)

Vojin Vidanović

The Influence of United Nations and its Agencies on the Concept of Social Development

Abstract

Contemporary concept of social development have been created paralelly with extended actions of organization of United nations, which are, beside keeping the world peace, in last decades contributing the reduction of economical and social inequalities between developed and less developed countries of the world. This includes the idea that priorities of social development will be discussed not only at the national level, abandoing the traditional idea of deciding of excludsevly nationaly directed social development. Such orientation is embodied in creation of very influential international organizations and agencies, among whom biggest infleuence and role is delegated to Organization of United Nations as well as its specialized international agencies. Such approach has contributed to affirmation of social development as factor in contributing ehancement of living conditions in all parts of the world and all countres in development, in all spheres of human existence.

Key words: organization of United nations, specialized OUN agencies, globalization, social development, sustainable social development.